HAVADAN SUDAN

Cem Atbaşoğlu

Yabancı öğrenciler ile konuk araştırmacılar için hazırlanmış olan kitapçığa baktım, orada da yazıyor: "'Nasılsınız?' sorusuna ayrıntısıyla cevap vermeye zahmet etmeyin hiç." Demek, bu söz gerçek bir soru değil de, esenleşilirken kullanılan bir ünlem. Türkçe'deki "n'aber" gibi; hani kimileri "haberi" almadan geçip gidiyorlar…

Üç tür karşılık var: İlki, "harika", "mükemmel", "müthiş" gibi bir şey. Bunlardan birinin ardına, havanın çok güzel olduğunu ekleyebilirsin. Şemsiyesiz yakalandığın yağmur "harika" olabilir, ortalığı nemli bir cehenneme çeviren güneşin ışığı da "mükemmel" ... Bu sözcükler öyle ayağa düşmüş ki, kendini gerçekten çok iyi hissedenler, vurguyu daha da pekiştirmek zorunda kalıyorlar, ek açıklamalara başvuruyorlar. İşleri tıkırındaymış, şundanmış, bundanmış, daha önce hiç bu kadar iyi olmamışlar… Olmuşlardır. Neyse.

Bir de "iyi" var. O kadarına gücün yetmiyorsa, "iyiceyim" de olur. Gerçek anlamı, –en iyi olasılıkla– "eh işte". Bunu işitecek olursan, lafı pek uzatmayacaksın. Bu tür sözlerin yarısı havada asılı kalıyor gerçi. Gene de, asansörde iki kişi kalmışsan falan hani… Duvardaki resmi incele. Susarak değil ama… Sessizlik yok! Lafı uzatma, dediysem, nasılsın, iyi misin, diye uzun uzadıya konuşma. Başka bir şeyden sözet. O yapış yapış yağmura "harika" demek bile, susmaktan daha makbul.

Kendini mutsuz, mızmız, kötü, tembel, sefil hissedenlerin işi zor. Amerikalıların çoğunun hayatında iyi günlerle harika günler birbirini kovalıyor çünkü. Bu "kötü"ler de üçüncü seçeneğe, "fena değil"e kalıyorlar. Evini özlediği besbelli olan öğrenciler "fena değil" diyor, yazılarının reddedildiğini öğrenen araştırmacılar "fena değil" diyor, bir sevdiği hasta olanlar "fena değil" diyor. Vizesi uzatılmayanlar, akşamdan kalma olanlar, yalnızlar... hepsi. Geçen gün, bıkkın suratlı bir adamla ta on ikinci kata çıktık; ben de onlar gibi olmaya çalışıyorum ya, hatırını sordum. "Fena değil"miş, asansördeki resmin özgün kopyasını Şikago'da görmüş. Bu "fena değil", böyle iş-

te. Oyunculuğun dik âlâsı. Ben sana onu mu sordum?

Az tanıdığım kişilerle konuşmayı pek beceremem. Sevdiklerim, kendilerine karşı huysuz, yeni tanıştığım kişilere karşı yabani olduğumu söylerler. Doğru. Çok derine batmış olmadığımda bile, en azından bunalırım. Dolayısıyla, "nasılsınız"lara dürüstçe cevap vermek benim için de olanaksız. Bana en uygun düşen hep üçüncü seçenek ama, birinciyi yeğliyorum. Yalanın büyüğü küçüğü olur mu?

Araştırma merkezindeki her odayı açan bir anahtar verdiler. Kendini hep harika hisseden, iyi huylu, iyi yürekli yönetici-sekreter hanım, "istediğin yere gir, çalış," dedi. Arı gibiler. Günaydın. Nasılsın? Harika. Sen? Ben de. Gülümsemelerin hiçbirinin diğerinden farkı yok. Hadi! Bilgileri toplayalım, sayalım, sonuçları yazalım.

Bu oyuncu karıncalar, ülkelerine kısa bir süre için gelmiş olan yabancıları, uzun süredir yaşamakta olanlarla bir tutuyor. Adım "konuk" ya, aslında konukluğum bir haftadan uzun sürmedi. Amerika'da, doğma büyüme Amerikalılar var, bir de oraya sonradan gelmiş olanlar. Biz, gerçek yabancılar, kısa sürede ikinci kümeye katılıyoruz. Küçük kümeleri yuvarlayıp birleştirme alışkanlıkları, istatistik işlemleri için gereken sayıları tutturma amacına yönelik olsa gerek: Anlattıkları ne olursa olsun, kanıt göstermeyi, olasılıkları iletmeyi çok seviyorlar.

Konukluk duygumun saltanatı biterken, usullerince esenleşmeyi, yolları kimseye sormadan bulmayı, kendi ülkemi konuşulacak konular arasında son sıralara itmeyi öğrendim. Hazırcevaplığı, lafı gediğine koyunca da kısa bir kahkaha atmayı... Az şey değil; bunların her biri benim için belli güçlükler taşır. Böyle böyle, yalnızlık hissim koyuldu, yazdığım, içimden konuştuğum Türkçe acılaştı. Huysuzluğum, yabaniliğim, hepsi doğru da, bunlar ilişkiye susamaya engel değil ki...

Kişi bu konuşmaları bir sesle özetleyecek olsa, "tıkır tıkır" demeli, ya da "tık tık". Benim alışkın olduğum konuşmalar, mıyır mıyır, fısır fısır, ya da gürül gürüldür. Bezgin, ürkek ya da coşkulu. Oysa bu küçük tarım-üniversite şehrinde yaşayan insanların çoğunun, pazartesiden cumaya düzenli akan, sabah yediyle akşam beş arasındaki her dakikaya eşit dağılan bir güçleri var. Ne taşan ne kuruyan. İşe isteksiz gelen, öğle yemeğinden sonra uyuklayan, sohbet ederken gülmeye başlayıp da toparlanamayan yok. "İyiyim" cevabı ne kadar kararlıysa, kahkahalar ya da üzüntü ifadeleri de o kadar temkinli. Tık.

***

Aynı ses, kaldığım evde de bir yerlerden çıkıyor: Bana evlerinin bir odasını kiraya veren Anna ile Adam, seksenlerine yaklaşmış oldukları halde hâlâ çalışıyorlar. Adam, şehrin tarım fuarının düzeninden sorumlu; sabah beşte gidiyor. Kasaplığı, çiftçiliği de var ama, o işleri artık bırakmış. Anna, bahçıvan. Fabrikalara, evlere bahçe düzenlemesi yapıyor. Çocukları birer birer evden ayrılınca, pansiyonculuğa başlamışlar. Beni havaalanında karşılama inceliğini gösterdiler. Hatta Adam davrandı, bavullarımdan birini almak istedi, mahçup oldum. Elletmediğim iyi olmuş, çünkü daha sonra Anna'dan öğrendim ki, on beş yıl önce kalp krizi geçirmiş. Kendisinde de yüksek tansiyon varmış, bir de kolesterolu yüksekmiş. Geldiğimin ertesi günü, mutfaktaki tezgâhın üstünde duran ilaç şişelerini gösterdi, bıraksa Adam'ın ilaçları almayı hep unutacağından yakındı. İlaçların sabah sütüyle birlikte, bir de süt ile sebzeden oluşan akşam yemeğinden sonra alınması gerekiyormuş. Tıkır tıkır. Öğleyin sütün yanında biraz daha lezzetli şeyler yiyorlar. Izgara tavuk, biftek... Benim aklıma estikçe yemek yememe, fincan fincan kahve içmeme şaşırıyorlar.

Anna'nın sigaraya allerjisi varmış. Hiç işitmemiştim. Ne demekmiş? Amerikanca'da "dumandan rahatsız oluyorum" demekmiş. Bu meret hayatı kısaltıyor, sevdiklerim bunu içtikçe aklıma erken göçecekleri geliyor, korkuyorum, içmesinler de daha uzun yaşasınlar… Yok. Allerji var. Kaşıntı kadar somut, haklı, mesafeli bir şey. Tık tık. Nasılsınız? Çok iyiyim. Ne var ki, sigaraya allerjim var. İçimden belirtilerini sormak geldi, vazgeçtim. Evde sigara içilmeyecek. Eh, kendimi buna hazırlamıştım, bahçede okumaya alışmam gerekti, o kadar. Hatta Adam'ın akşam yemeğinin üstüne sigara tüttürdüğünü gördüğümde şaşırdım. Yalnız, ben bahçede yaşamak zorunda kalmanın haklılığıyla dumanı gerine gerine üflerken, o, dumanı yere tükürür gibi veriyor, sigarasını da avcunun içinde saklıyordu. Bu yaşta. Sordum. "Yok, biliyor," dedi, " ama görmese daha iyi. Üzülüyor." Of of, birbirine sevgisi nefretine ağır basan, ölünceye kadar birlikte yaşama sözü vermiş olan her çiftin, bu çileyi çekme yöntemleri var. Bunlarınki, birbirini gözetmeye dayanıyor, ya da yıllar içinde öyle olmuş. Bizim evdeki yöntem farklıdır; ikimiz de, tek başına uzaklara gitme, yalnız kalma arzularımızı arada bir karşılıklı itiraf ederiz ama, birbirimizden vazgeçemeyiz. Savaş, barış, savaş, barış. Belki orta yaşa özgüdür, belki de huysuz adamların evli-

liklerine. Adam ile Anna hiç kavga etmiyorlar. Şakrak, anaç bir kadınla, kendinden, hayattan, her şeyden hoşnut bir adam. Anam babam bu kadar gamsız olsalardı, ben de daha sıcakkanlı, iyi huylu olurdum. Bu yaşa geldiğimde karım da beni böyle sever mi? Hem ben bu adamın yaşına gelebilir miyim ki?

Yalnızlık, hasedi de körüklüyor.

***

Televizyonu pek seyrek açıyor, çoğunlukla da hava durumu kanalını izliyorlar. Çiftçilikten kalma bir alışkanlık. Sıcaklıkla, yağışla yetinmiyorlar; nem oranını, rüzgârın yönünü, şiddetini, yağış olasılığını, nasıl bir yağmur yağacağını uzun uzun konuşuyorlar. Her sabah Anna'dan ayrıntılı hava raporunu alıyorum. Mısır tarlalarının, komşunun köpeğinin, torunlarının yağmurdan, sıcaktan, nemden nasıl etkileneceğini biliyorlar.

Gitgide kaynaşıyoruz, o tık tık konuşmalarımız değişiyor, hatta bazan ağzımdan Türkçe çıkıveriyor. Bir ara, bunlar başka Amerikalılara benzemiyor, diyecek oldum. Saçma. Haset de ayrımcılık eğilimi de bitmiyor, olsa olsa biraz budanıyor. Neyse, Türkçe konuşup da "pardon?" karşılığını alışım epey gülünç oluyor. O yakıştırma tanıdıklık duygusu bitiyor hemen. Tanıdık değiller ama, olsun, tanışıyoruz işte. Türkçe söylediğim hiçbir sözün Adam'a da Anna'ya da hiçbir şey ifade etmeyeceği gerçeği, üzmekten çok şaşırtıyor beni: Sen o kadar şeyi paylaş, aynı evde yaşa, aynı şeylere gül, sonra günün birinde "çok yaşa" dediğinde karşındaki boş boş bakmaya başlasın. "Çok yalnızım" de, anlamasın. Çok tuhaf. Üst üste "çok çok çok" dediğimde kapıldığım duygu gibi tuhaf. Bilgisayar hiçbir arzumu yerine getirmez olduğunda yaşadığım aldatılmışlık duygusuna da benziyor biraz. Hani artık iyice içli dışlı olunmuş bir makine ansızın hiçbir komutu anlamamaya başlar da, insan inanamaz, içinden "yalancı!" demek gelir... "Bal gibi anlıyorsun da, anlamazlıktan geliyorsun."

***

İki eski arkadaşım ziyaretime geldi. Evlenip Amerika'ya yerleştiydiler, en az dört yıllığına. Türkçe konuşmayı özlemişler, eski arkadaşlarını özlemişler, kendilerini hep biraz yabancı hissediyorlar. Evin odalarından birini kiraladılar, geldikten iki gün sonra da bütün izinlerini burada, benimle geçirme-

ye karar verdiler. Anna, "arkadaşlarını çok sevdim," dedi. Sabahları ben işe gidiyorum, İhsan uyuyor, Selda Anna ile bahçeye bakıyor, havuzdaki balıkları besliyor. Akşamüstü şehirde bir yerde buluşup bira içiyoruz, konuşuyoruz. Selda'yla İhsan birbirlerine çok düşkünler, yorgun düşecek kadar. Dengeleri ince; birbirlerini hiç acımadan kırmak, sonra da tekrar sokulmak üzerine kurulu. Ormanda kaybolmuş iki çocuğa benziyorlar. Tanıdığım... şeylerle, tanıdığım durumlarla karşılaşınca seviniyorum ben. Birlikte Şikago'ya gittik, İskele'de yürüdük, gökdelenlere çıktık, yanımızdan süt içen, sigara içmeyen, dimdik, sağlıklı Amerikalılar geçti, biz kamburumuzu iyice çıkarttık, konuşmaya devam ettik. "Nasılsın?" sorusuna ayrıntısıyla, havayı suyu karıştırmadan cevap vermeye doyamadım. İki aydır konuşmak zorunda kaldığım dilin keçiboynuzu tadından usanmışım. Bu dilde bütün yaşantılar biraz yabancılaşmış, üstelik o tık tık konuşmaların sonuna eklenen havayla su, sevinci, hasreti, merakı, yılgıyı iyice seyreltmiş meğer. Konuştukça açıldım. Onları güldürmek, şaşırtmak, ağlatmak, eğlendirmek istedim. İki aydır gülmediğim kadar güldüm, hatta bira yerine viski içtiğim bir akşam ağladım. Üçümüz de doyduk.

***

Yola çıkacakları sabah, Anna'yla Adam'ın evde olmadıklarını farkettim. Kiliseye ona doğru giderlerdi, Adam'ın kamyoneti de yerinde yoktu. Bunda bir iş var. İkinci kahvemi içerken Selda aşağı indi. Günaydın. Söyle bakalım, yola çıkmak mı daha güçtür, yolcu etmek mi? "Bu sabah için pek uygun bir konu değil," dedi Selda, "üstelik tam yola çıkacakken yansız, sağlıklı bir değerlendirme yapamam." Pıstım. Ooo, acı Türkçe hortluyor, İngilizce'ye çalmaya da başlıyor, üstelik Amerikan deneyciliğiyle birlikte. Ayrılıkları hiç sevmem. Zaten İhsan da aşağı iner inmez "hava harika!" dedi, arkasını döndü, kahve süzmeye koyuldu. Kapıyı açtım, baktım, gerçekten de hava harika mı sana! Hadi bakalım. Bu ihtiyarcıkların başına bir iş gelmiş olmasın? Saat on olmuş. İhsan'la Selda on bir gibi çıkarlar, hayırlı yolculuklar, ayrıntıları düşünmeyeceğiz, zaten tekrar dil değiştiriyoruz. Önce kütüphaneye gider çalışırım, sonra havuza giderim, öğleden sonra kütüphaneye gider çalışırım, akşam olur. Şehirde bir şeyler atıştırıp kendimi bir sinemaya attım mı, uyku saati gelir. Yarın iş günü. Erkenden giderim, çıkışta da kütüphaneye gider çalışırım.

Adam'ın kamyonetinin homurtusunu işittim. Sırtım kasıldı. Baktım.

İçinden Anna çıktı. Yalnız. Eee? "Günaydın." Günaydın. Eee? "Tam yola çıkılacak hava," dedi, "nem azalmış, hafif esinti de var, soğutmayı çalıştırmadan gidersiniz. Bütün gün soğutmayla gidince baş ağrısı yapıyor." Onayladık. Eee? "Adam'ı hastaneye kaldırdım," dedi. Gece göğsüne ağrı girmiş, apar topar gitmişler. Eh, söylesene teyzecim, anlatsana, biz hava durumunu böyle laf olsun diye mi konuşurduk... Yine mi başlıyoruz, tık tık... Hay Allah, hiç işitmedik gittiğinizi, enfarktüs mü? Değil galiba. Şükür. Bize neden haber vermedin? "Sağolun, yapacağınız bir şey yoktu ki, atlayıp gittik, sonrası doktorlara ait." Gidip görsek, dedim, "odasında telefon var, bak numarası şurada yazılı," dedi. Tık.

Selda son kahveleri getirdi, bir sigara daha yaktım. Hep burada kalamazlardı ya, işleri güçleri var. Bahçeye dağılmış elmaları gösterdim. Bu ağacın elmaları çarık çürük ama, Anna onlardan püre yapıyor. Hemen toplamazsan tavşanlar kapıveriyor ha! Elimiz değdiğinde şu sepete bir iki atıyoruz. Selda biliyormuş, Anna'yla her sabah toplamışlar. İhsan "nedir elma püresi?" diye sordu, "hani bebeklerin yediğinden mi?" Tarif ettim. Tıkır tıkır. Adam hastanede. Tık.

Şehre kadar birlikte gittik. Amerikalıların dinçliğiyle ölçülü neşesini yolcu etme törenine uyarlayıp taklit ettik. Bayağı da güldük hani. Benim rolüm, sanki ertesi gün gene görüşecekmişiz gibi havadan sudan konuşmayı gerektiriyordu. Onlar da beni şehirde bırakırken teşekkür edip çalışmalarımda başarılar dilediler, "Türkiye'ye dönmeden önce sen de bize gelebilirsen seviniriz," dediler. Sesler hep yüksek perdeden, hatta tam İhsan gaza basarken de düpedüz bağırarak. "İyi yolculuklar!" "Hoşçakal!" Son hecedeki "a"lar kısa olacak. Böylece, kahkahalar arasında vedalaştık. Kütüphaneye, oradan yüzmeye, oradan da kütüphaneye gittim. Tık tık tık. İhsan da benim gibi, ya iyi bağıramıyor, ya da "a"ları çok uzatıyor.

***

Ertesi akşam eve döndüğümde, Adam'ı bahçede buldum. Anna'nın ışığı sevmeyen çiçekleri için gölgelik yapıyordu. O sabah bir iki tetkik daha yapmışlar, enfarktüs olmadığı kesinleşince salmışlar. "Doktorlar çok kuralcı," diye yakındı, "her hasta her gün tartılır mı yahu? Üstelik saat kaçta, biliyor musun? Sabahın üçünde. Dün gece yatmadan, sakın beni tartmaya gelmeyin, dedim. Dün neydiysem bugün de oyum." Oksijen maskesini de

çıkarıp atmış. "Kendilerini sağlama almak için yapıyorlar bunları, başlarına iş açılmasın diye." Hava gene ısınmış, nemlenmişti. Sen de tam taburcu olacak günü buldun, dedim, bir gün önceki ılık, kuru havayı anlattım. Türkçe'de "limonata gibi" deriz. Bu benzetmeyi çok sevdi, uzun uzun güldü. Sigara tuttum, yaktı. "Eee, gitti seninkiler, gene yalnız kaldın," dedi. Evet, doğru. Başka ne desem? Konuşma buraya kadar usulüne uygundu, şimdi içeri girerken söyleyecek bir söz gerek; bitirirken kısa bir söz iyi oluyor. Bu durumda ne demeli? Ya, gittiler. Kapıya doğru seğirtiyordum ki "sen nasılsın?" diye sordu, "kaç gündür görüşemedik." Hadi cevap bul bakalım. Üç seçeneğin var. Amca işine bakacak. Testere elinde, bekliyor. Fena değilim, dedim. Sonra biraz ayrıntıya girdim: İç güveysinden hallice. Açıklamam uzun sürdü ama, sonunda anladı. Galiba.

—